

คู่มือครู

สิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กอายุ 4-6 ปี

เรื่องที่ 2 วัดในพระพุทธศาสนา

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โครงการสื่อการสอน

มูลนิธิสมาคมนครศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระอุปถัมภ์

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

คำถามจุดประกายการเรียนรู้

คำถามที่กำหนดไว้เป็นเพียงแนวทางให้ครูนำไปตั้งเป็นคำถาม ใช้ถามเด็กตามความเหมาะสม

ครูอาจเลือกใช้คู่มือเพียงบางส่วน ให้เหมาะสมทั้งในเรื่องหัวข้อและกิจกรรมเสนอแนะ ไม่ต้องสอนไปตามคู่มือทุกอย่างหรือสอนตามที่เรียงลำดับไว้ในเล่ม เช่น เรื่องโรงพยาบาล อาจนำขึ้นมาสอนในโอกาสที่มีเด็กในห้องเจ็บป่วยต้องเข้าโรงพยาบาล หรือมีผู้ปกครองที่เป็นหมอหรือพยาบาล พร้อมทั้งมาพูดคุยกับเด็ก ๆ หรือเรื่องวัดก็อาจนำมาสอนในช่วงเริ่มเข้าพรรษา เด็กจะพูดคุยได้สนุกและได้รับประสบการณ์โดยตรง ทำให้เด็กได้รับความรู้กระจ่างและชัดเจน

วัดในพุทธศาสนา

คำถาม...จุดประกายการเรียนรู้

วัด เป็นของคู่กับบ้านมานานจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย เด็ก ๆ ส่วนมากมีโอกาสติดตามผู้ใหญ่ไปวัดในโอกาสสำคัญ หรือในเทศกาลต่าง ๆ วัดจึงกลายเป็นสิ่งแวดล้อมอีกอย่างหนึ่งของเด็ก ๆ คนไทยส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา เด็ก ๆ จึงมักพบวัดในพระพุทธศาสนามากกว่าวัดในศาสนาอื่น ๆ

วัดไทย คือ สถานที่ที่ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยบริเวณพุทธาวาส และสังฆาวาส

- พุทธาวาส ได้แก่บริเวณที่มีโบสถ์ วิหาร สถูป เจดีย์ สำหรับกระทำสังกรรม
- สังฆาวาส ได้แก่บริเวณที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ และฆราวาสที่อาศัยวัด

วัดเป็นที่ประดิษฐานพระรัตนตรัย คือ พระพุทธรูป ซึ่งเป็นองค์แทนพระสัมมาสัมมาพุทธเจ้า พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และพระสงฆ์ ผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า

พระสงฆ์ สามเณร อุบาสิก และเด็กวัดพักอาศัยในวัด เด็กวัดคือเด็กต่างถิ่นได้อาศัยวัดอยู่ระหว่างเล่าเรียน วัดเป็นที่พักพิงของผู้ยากจนไร้ญาติมิตร วัดจึงเป็นสถานสงเคราะห์ด้วย นอกจากนี้วัดที่มีอายุยืนยาวยังเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และโบราณคดีของชุมชนและของชาติ

การสอนให้เด็กรู้จักวัดและคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ตลอดจนจารีตประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา จะช่วยส่งเสริมให้เด็ก ๆ เจริญเติบโตเป็นพลเมืองดี มีคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติในอนาคต

จุดมุ่งหมายการเรียนรู้

ให้เด็ก ๆ รู้จักคุ้นเคยกับการเข้าวัด รู้จักสังเกต และจดจำสิ่งต่าง ๆ ภายในวัด ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ได้แก่ รู้จักสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ซึ่งเป็นศิลปกรรมของชาติและรู้จักบุคคลต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ที่นี่ พร้อมบอกความเหมือนหรือความแตกต่างของสิ่งเหล่านั้นได้

ให้เด็ก ๆ รู้จักการปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง ขณะประกอบศาสนพิธีตามจารีตประเพณี และขณะเข้าไปในวัดให้สมกับเป็นพุทธศาสนิกชน เช่น รู้จักการกราบพระรัตนตรัย การกราบครู อาจารย์ บิดามารดา และญาติผู้ใหญ่ รู้จักการประเคนภัตตาหาร รู้จักการถวายปัจจัยไทยธรรม แก่พระสงฆ์ รู้จักสงบสำรวมขณะสวดมนต์ นั่งสมาธิ และฟังพระเทศนา เป็นต้น

ให้เด็ก ๆ รู้จักประวัติของพระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นศาสดาของพุทธศาสนา รู้จักวันสำคัญ และต้นไม้สำคัญที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอย่างสังเขป

ดังนั้น ครูควรพาเด็ก ๆ ไปวัดเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว หากโรงเรียนอยู่ไกลวัดหรือครูหาโอกาสพาเด็ก ๆ ไปวัดได้ยาก ครูอาจจะนิมนต์พระภิกษุ สามเณร หรือเชษฐาผู้ใหญ่ที่มีความรู้เกี่ยวกับวัด และศาสนพิธีมาเป็นวิทยากรให้ความรู้ และสอนให้เด็กรู้จักเรื่องราวต่าง ๆ พิธีกรรมต่าง ๆ ก็ได้ แต่ครูควรเตรียมอุปกรณ์การเรียน เช่น ภาพโปสเตอร์เกี่ยวกับวัด VCD เพื่อประกอบการบรรยายเพราะจะช่วยเสริมประสบการณ์ให้เด็กยิ่งขึ้น

สำหรับครูผู้สอนเด็กเล็กที่นับถือศาสนาอื่น ๆ สามารถคิดทำบทเรียนของตนขึ้นใหม่ ในเนื้อหาสาระของศาสนาที่เด็ก ๆ นับถือ โดยอาศัยจุดมุ่งหมายและกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่เสนอแนะไว้ในบทเรียนเรื่องนี้เป็นแนวทาง

กิจกรรมจุดประกายการเรียนรู้

ครูจุดประกายการเรียนรู้ โดยตั้งคำถามดังต่อไปนี้ เพื่อฟื้นความทรงจำ สร้างความสนใจให้เกิดแก่เด็ก ผักฝันความคิดและกระตุ้นให้เด็กมีโอกาสแสดงออกเป็นสำคัญ ทุกคนควรได้ตอบตามประสบการณ์ของตน ซึ่งไม่ต้องคำนึงถึงความถูกต้องของคำตอบ

1. ใครเคยไปวัดบ้าง
2. เด็ก ๆ จำชื่อวัดที่ไปได้ใหม่ว่าชื่ออะไร
3. วัดที่เด็ก ๆ ไปอยู่ที่ไหน ไกลไหม
4. เด็ก ๆ ไปวัดกับใคร ไปทำไม ไปอย่างไร
5. เด็ก ๆ พบใครบ้าง เขาทำอะไรกันอยู่ในวัด
6. พระสงฆ์แต่งตัวอย่างไร เหมือนคุณพ่อไหม
7. สามเณรแต่งตัวอย่างไร เหมือนใคร
8. แม่ชี แต่งตัวอย่างไร เหมือนคุณแม่ไหม
9. ใครชอบไปเที่ยววัดบ้าง เพราะอะไรจึงชอบไปวัด
10. ใครอยากไปเที่ยววัดไหนบ้าง ทำไมจึงอยากไปวัดนั้น

เมื่อเด็ก ๆ ช่วยกันตอบแล้ว ครูบอกว่าครูจะพาเด็ก ๆ ไปเที่ยววัดที่อยู่ใกล้ ๆ โรงเรียนที่หลัง แล้วแนะนำให้เด็กรู้จักวัด ผ่านกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ในวัดมีสิ่งก่อสร้างอะไรบ้าง

อุปกรณ์ ภาพโปสเตอร์ อาคารต่าง ๆ ภายในวัด

วิธีการ ครูแสดงภาพ (โปสเตอร์) รูปอาคารต่าง ๆ ที่มักพบในวัดทั่วไป เช่น โบสถ์ วิหาร เจดีย์ ศาลา กุฏิสงฆ์ หอระฆัง โรงเรียนพระปริยัติธรรม เมรุเผาศพ และกำแพงวัด เป็นต้น พร้อมกับแนะนำให้เด็ก ๆ รู้จักชื่อของอาคารนั้น ๆ

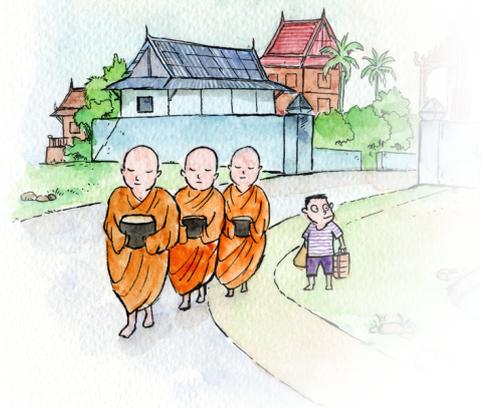
ถ้าครูมีภาพอาคาร เช่น โบสถ์แบบแปลก ๆ ให้เด็ก ๆ ได้ดู แล้วเน้นให้เด็กได้สังเกต หรือมองหาความเหมือนระหว่างโบสถ์คูได หรือเด็ก ๆ สามารถบอกว่าตนชอบแบบไหนมากกว่าเพราะเหตุใด หรือจะให้เด็กทุกคนประเมินว่า โบสถ์แบบใดสวยที่สุดก็ได้

กิจกรรมที่ 2 มีใครอาศัยอยู่ในวัดบ้าง

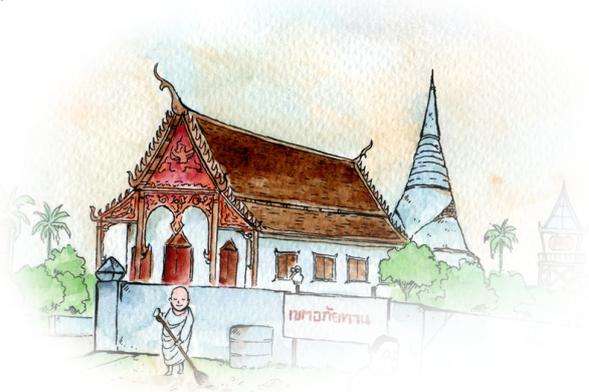
อุปกรณ์ ภาพบุคคลที่อาศัยอยู่ในวัด

วิธีการ ครูแสดงภาพบุคคลที่อาศัยอยู่ในวัด ได้แก่ พระสงฆ์ สามเณร แม่ชี เด็กวัด คนงานของวัดหรือคนอาศัยวัด และสัตว์เลี้ยงในวัด เป็นต้น พร้อมอธิบายสั้น ๆ เกี่ยวกับหน้าที่ปฏิบัติของแต่ละคน

หลังจากเด็ก ๆ ได้เรียนรู้กิจกรรมที่ 1 และ 2 แล้ว ครูตั้งคำถามดังต่อไปนี้เพื่อจุดประกายไว้ให้เด็ก ๆ ไปหาคำตอบ เมื่อครูพาไปเที่ยววัดใกล้ ๆ โรงเรียน ได้พบเห็นสิ่งก่อสร้างและบุคคลที่อาศัยอยู่ในวัด จริง ๆ

1. พระสงฆ์ กับ พระภิกษุ เหมือนกันไหม
2. พระสงฆ์ กับ สามเณร เหมือนกันไหม
3. พระสงฆ์เป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย
4. สามเณรเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย
5. พระสงฆ์แต่งตัวเหมือนใคร
6. เจ้าอาวาสคือใคร มีหน้าที่อะไร
7. เด็กวัดเป็นเด็กผู้หญิงหรือเด็กผู้ชาย
8. ทำไมเด็กวัดจึงมาอยู่ที่วัด
9. วัดที่ครูพาไป สวย สะอาด หรือสกปรก
10. ใครเป็นคนดูแลทำความสะอาดลานวัด
11. วัดที่ครูพาไป ชื่อวัดอะไร
12. ในวัดมีสัตว์เลี้ยงหรือไม่ ถ้ามี อะไรบ้าง
13. ในบริเวณวัดมีต้นไม้ใหญ่ไหม ชื่อต้นอะไร
14. ในบริเวณวัดมีโรงเรียนไหม ชื่อโรงเรียนอะไร
15. โรงเรียนวัดกับโรงเรียนพระปริยัติธรรมเหมือนกันไหม
16. เด็กวัดเรียนที่โรงเรียนวัดหรือโรงเรียนพระปริยัติธรรม
17. คนงานของวัดมีหน้าที่อะไรบ้าง
18. วัดที่ครูพาไป มีกำแพงวัดไหม
19. วัดที่ครูพาไปมีโบสถ์ที่หลัง
20. วัดที่ครูพาไป มีเจดีย์หรือพระปรางค์ไหม
21. วัดที่ครูพาไป มีเมรุเผาศพไหม
22. วัดที่ครูพาไป มีหอรบหรือหอกลองไหม มีไว้ทำอะไร
23. วัดที่ครูพาไป มีหอไตรไหม มีไว้ทำอะไร
24. วัดที่ครูพาไป มีศาลาหรือศาลาการเปรียญไหม
25. วัดที่ครูพาไป มีใบเสมาไหม มีไว้ทำอะไร
26. กำแพงวัดกับกำแพงแก้ว เหมือนกันไหม
27. ซอฟ้าอยู่ตรงไหนของโบสถ์

28. ประตูปุโบสถ์มีทั้งหมดกี่ประตู
29. จำนวนประตูปุโบสถ์กับจำนวนหน้าต่างโบสถ์ อย่างไหนมากกว่ากัน
30. บานประตูปุโบสถ์วัดนี้ เป็นไม้ปิดทองหรือไม้ประดับมุก
31. หลังคาโบสถ์มุงด้วยอะไร
32. พื้นโบสถ์ ทำด้วยไม้หรือปูน
33. เพดานโบสถ์ทำด้วยอะไร มีดวงไฟฟ้าหรือไม่
34. ภายในโบสถ์มีดหรือสว่าน
35. ภายในโบสถ์เขียนภาพหรือไม่
36. ภายในโบสถ์มีพระพุทธรูปกี่องค์
37. องค์ไหนเรียกว่าพระประธาน
38. พระประธาน คือองค์ไหนใคร
39. พระประธานวัดนี้มีชื่อไหม ถ้ามีชื่อว่าอะไร
40. หน้าพระประธานมีโต๊ะหมู่บูชาหรือไม่
41. มีเครื่องสักการะบูชาที่วางบนโต๊ะหมู่มีอะไรบ้าง
42. เด็ก ๆ เห็นพระสงฆ์กี่รูป
43. เรือนที่พระสงฆ์อาศัยอยู่เรียกว่าอะไร
44. พระสงฆ์ฉันอาหารวันละกี่มื้อ
45. พระสงฆ์หุงหาอาหารเองหรือไม่
46. พระสงฆ์ทำอย่างไรจึงจะได้อาหารมา
47. พระสงฆ์จะสะสมอาหารหรือไม่
48. พระสงฆ์ ทำหน้าที่อะไร
49. ถ้าพระสงฆ์อาพาธ (ไม่สบาย) ท่านจะทำอย่างไรจึงจะได้อาหารมา
50. แม่ชีเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย แต่งตัวอย่างไร

ในระหว่างที่ครูถาม เด็กบางคนอาจจะตอบได้ ครูจะต้องตั้งใจฟังคำตอบ ถ้าหากผิดครูจะแก้ไขถูกต้องได้ หรือจะตอบเด็ก ๆ ว่า เมื่อได้ไปวัดแล้วเด็ก ๆ จะได้รับคำตอบเอง

ก่อนจะพาเด็กไปวัด ครูควรแนะนำเรื่องการปฏิบัติตนของเด็ก ๆ ให้ทุกคนเข้าใจ และยอมรับว่าจะไม่ชุกชน และไม่ดื้อรั้น เมื่อถึงแล้วครูพาเด็ก ๆ เข้าไปนมัสการพระพุทธรูปในโบสถ์และพระภิกษุที่ครูนิมนต์ ท่านไว้ล่วงหน้า แล้วอาราธนาให้ท่านเป็นผู้นำชมสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัด พร้อมกับชี้ให้เด็กจดจำสิ่งที่พบเห็นไว้ เมื่อกลับมาถึงโรงเรียน ถ้ามีโอกาสครูควรรับถามคำถามที่ได้ถามค้างไว้ เพื่อให้เด็ก ๆ ได้รับคำตอบที่ถูกต้อง ทำให้จดจำสิ่งที่พบเห็นในวัดได้แม่นยำยิ่งขึ้น

กิจกรรมที่ 3 พระรัตนตรัยคืออะไร

3.1 พระพุทธเจ้า คือศาสดาของศาสนาพุทธ

ครูถามเด็ก ๆ ว่า “เด็ก ๆ ยังจำพระประธานในโบสถ์ได้ไหมว่าเป็นองค์แทนของใคร” เมื่อเด็กตอบว่าเป็นองค์แทนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครูถามเด็ก ๆ ต่อไปว่า “ใครคือพระพุทธเจ้าเด็ก ๆ คงจะไม่รู้จักพระพุทธเจ้า วันนี้ครูจะเล่าเรื่องพระพุทธเจ้าให้ฟัง”

ครูเล่าพุทธประวัติโดยย่อ พอให้เด็ก ๆ ทราบว่าพระองค์เป็นคนจริง ๆ ไม่ใช่เทวดาหรือเทพเจ้า ทรงประสูติที่สวนลุมพินี ปัจจุบันอยู่ในประเทศเนปาลเหนือประเทศอินเดีย ทรงศึกษาหาความรู้ด้วยพระองค์เอง ทรงสั่งสอนให้คนเป็นคนดี คนทั้งหลายจึงอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข ไม่ฆ่ากันและไม่รังแกกัน หรือครูจะเล่าพุทธประวัติแบบเล่านิทานพร้อมภาพประกอบ หรือจะขีดหุ่นมือก็ได้ เพื่อให้เด็กจำเรื่องราวพุทธประวัติได้บ้าง และจดจำวันสำคัญรวมถึงต้นไม้ที่เกี่ยวกับพุทธประวัติได้บ้าง แล้วครูสรุปตอนท้ายว่า เป็นศาสดาของพระพุทธศาสนา ชาวพุทธนับถือท่านเพราะท่านมีเมตตาสั่งสอนให้คนเป็นคนดี

3.2 พระธรรม คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

หลังจากครูเล่าพุทธประวัติโดยย่อให้เด็ก ๆ ฟังแล้ว ครูตั้งคำถามให้เด็ก ๆ ช่วยกันตอบ ดังต่อไปนี้

1. ใครอยากเป็นเด็กดีบ้าง ยกมือขึ้น
2. ทำอย่างไร จึงเรียกว่า เป็นเด็กดี
3. เด็ก ๆ ที่ชอบรังแกน้อง หรือรังแกเพื่อน เป็นเด็กดีใช่หรือไม่
4. เด็กที่ชอบยิงนก ตีแมว ฆ่าสุนัข เป็นเด็กดีใช่หรือไม่

5. เด็กที่ขโมยเงินพ่อแม่หรือของเพื่อนเป็นเด็กดีใช่หรือไม่
6. เด็กที่ไปเก็บผลไม้ของคนอื่น โดยที่ไม่ได้ขอเขาก่อนเป็นเด็กดีใช่หรือไม่
7. เด็กที่ชอบโกหกครูหรือโกหกคนอื่น เป็นเด็กดีใช่หรือไม่
8. เด็กที่ชอบพูดหยาบคาย เป็นเด็กดีใช่หรือไม่
9. เด็กดื้อรั้น ซุกซน ไม่เชื่อผู้ใหญ่ เป็นเด็กดีใช่หรือไม่
10. เด็กขี้เกียจไปโรงเรียนหรือขี้เกียจทำงาน เป็นเด็กดีใช่หรือไม่
11. เด็กขี้เกียจอาบน้ำหรือขี้เกียจแปรงฟัน เป็นเด็กดีใช่หรือไม่
12. การเป็นเด็กดี มีประโยชน์อย่างไร
13. เมื่อรู้ตัวว่าเป็นคนไม่ดีแล้ว ควรจะอย่างไร
14. เมื่อรู้ตัวว่าเป็นคนไม่ดีแล้ว โตขึ้นจะเป็นอย่างไร
15. ใครอยากมีเพื่อนเป็นเด็กไม่ดีบ้าง เพราะอะไร

ครูสรุปคำตอบของเด็ก ๆ ว่า เด็กดี คือเด็กที่เชื่อฟังผู้ใหญ่ ขยันเรียนหนังสือ ขยันทำงาน ไม่ขี้เกียจ ไม่ดื้อ ไม่รังแกคนอื่น ไม่โกหก ไม่พูดหยาบคาย และไม่ขโมย เป็นต้น เหล่านี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หรือเรียกว่า พระธรรม เมื่อเด็ก ๆ ยังเล็กอยู่ พ่อแม่และปู่ย่าตายาย รวมทั้งครู ช่วยกันสั่งสอนเด็ก ๆ ให้เป็นคนดีมีธรรมะ เพื่อเมื่อเด็กโตขึ้นจะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีเป็นที่นับถือของคนทั่วไป เป็นพลเมืองดีของชาติ และเป็นคนดี มีเกียรติยศ เป็นผู้นำชื่อเสียงมาสู่หรือวงศ์สกุล

3.3 พระสงฆ์ คือ สาวกของพระพุทธเจ้า

ครูยกตัวอย่างเด็กนักเรียนรุ่นพี่ที่ประพฤติตนดี ได้รับยกย่องจากคณะครูในโรงเรียน มาให้เด็ก ๆ รู้จักสักคนหนึ่งให้เป็นตัวอย่างของเด็กดีที่เด็ก ๆ ควรจะยึดเป็นตัวอย่าง โดยให้เด็กรุ่นพี่คนนั้นเล่า ให้นัก ๆ ฟังว่า เขาประพฤติตนอย่างไรต่อตนเอง ต่อบิดามารดา ต่อครู ต่อพี่น้อง ต่อญาติผู้ใหญ่ ต่อคนทั่วไป และต่อสัตว์ต่าง ๆ เสร็จแล้วครูสมมติว่าถ้าเด็ก ๆ ไม่อยากเป็นคนดี ไม่อยากไปโรงเรียน ไม่อยากทำการบ้าน ไม่อยากแก้ไขตนเอง ไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ ดื้อรั้น ชอบรังแกคนอื่น ชอบขโมยของคนอื่น ชอบพูดโกหกเป็นนิสัยและชอบพูดจาหยาบคายเสมอ เมื่อเด็กไม่รักดี โตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ แต่ก็ไม่อยากแก้ไขตนเองลองคิดว่าเมื่อเป็นผู้ใหญ่จะมีชีวิตอย่างไร เช่น

1. เมื่อเป็นผู้ใหญ่ที่ดื้อรั้น เอาแต่ใจตนเอง เวลาไปทำงานอาชีพร่วมกับคนอื่น เพื่อน ๆ จะรักเขาไหม
2. เมื่อเป็นผู้ใหญ่ที่เอาแต่ใจตนเอง ไม่ตรงต่อเวลา ไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่เพราะเกียจคร้าน ไม่อยากทำงาน เจ้านายจะให้รางวัลพิเศษแก่เขาไหม
3. เมื่อเป็นผู้ใหญ่ที่โกหกคนอื่นเสมอ จะมีใครเชื่อคำพูดของเขาไหม เด็ก ๆ จะนับถือผู้ใหญ่ที่พูดโกหกไหม เพื่อน ๆ อยากคบคนโกหกไหม
4. เมื่อเป็นผู้ใหญ่ที่พูดจาหยาบคาย จะมีใครอยากพูดด้วยไหม
5. เมื่อเป็นผู้ใหญ่ที่เกียจคร้านทำงาน จะได้เลื่อนตำแหน่งเป็นหัวหน้าไหมและจะร่ำรวยได้หรือไม่

6. เมื่อเป็นผู้ใหญ่ที่ชอบขโมยของคนอื่นจนติดเป็นนิสัย จะมีอนาคตเป็นอย่างไร
7. เมื่อเป็นผู้ใหญ่ที่ชอบรังแกเด็ก เด็กจะรักเขาไหม
8. เมื่อเป็นผู้ใหญ่ที่ชอบทำตัวเป็นนักเลง รังแกคนอื่น เวลาตัวเองเดือดร้อน จะมีใคร ๆ อยากรช่วยเหลือเขาไหม
9. เมื่อเป็นผู้ใหญ่แล้วเคยฆ่าคนอื่นให้ตาย จะอยู่เป็นสุขหรือไม่ เพราะอะไร
10. เมื่อเป็นผู้ใหญ่ที่กินแต่เหล้าเมาทุกวัน จะมีใครอยากเป็นเพื่อนไหม
11. เมื่อเป็นผู้ใหญ่แล้วติดยาเสพติด ชีวิตจะรุ่งเรืองไหม

ครูสรุปจากคำตอบของเด็ก ๆ ว่า เมื่อเด็กไม่ดี โตขึ้นก็เป็นผู้ใหญ่ไม่ดี จะไม่มีใครอยากคบ จะไม่มีพี่น้อง ไม่มีเพื่อน และไม่มีใครอบรมสั่งสอน เพราะเขาถือว่าโตแล้ว เป็นผู้ใหญ่แล้ว ออกจากโรงเรียนแล้วไม่มีใครตามไปสอนแล้ว เด็ก ๆ ช่วยครูคิดซิว่า “ใครเล่าจะสอนผู้ใหญ่ที่ไม่ดี ให้กลับกลายเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้”

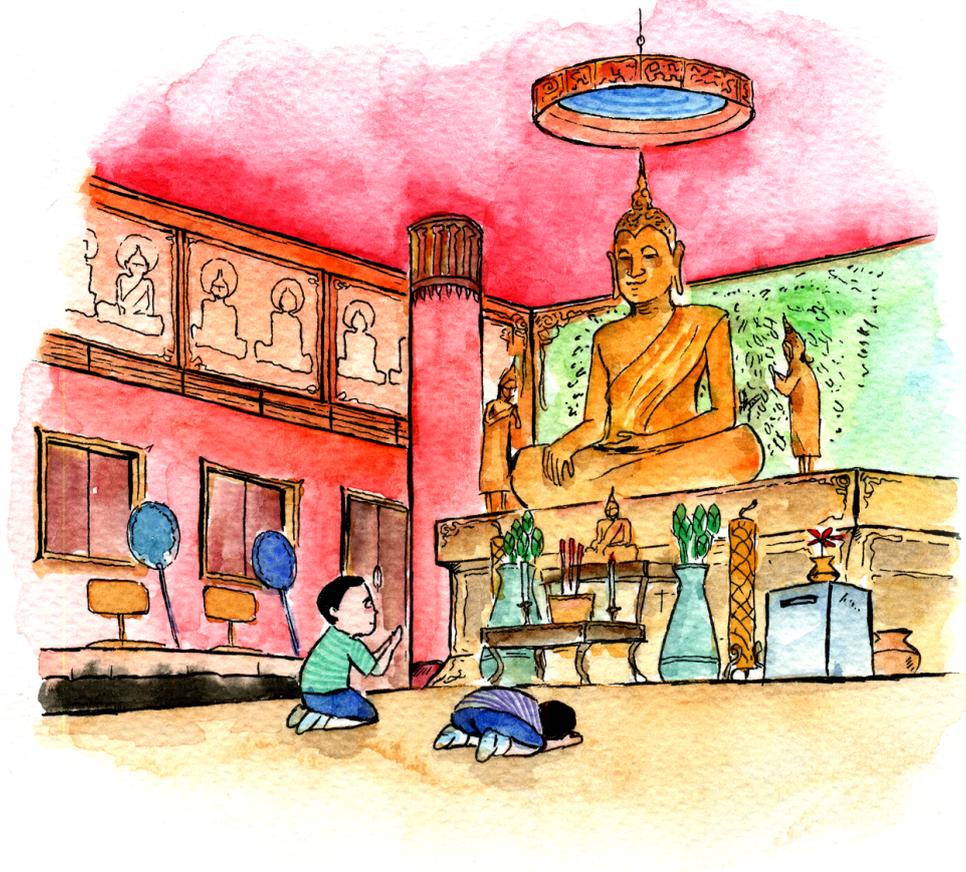
ขณะเด็ก ๆ ช่วยกันตอบ ครูนำภาพพระภิกษุกำลังแสดงธรรมเทศนาแก่ผู้คนมาให้เด็ก ๆ ดูแล้วเน้นคำตอบว่า พระภิกษุหรือพระสงฆ์คือ บุคคลที่จะช่วยสั่งสอนให้ผู้ใหญ่เป็นคนดี ประพฤติดีตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วสรุปให้เด็ก ๆ เห็นว่า พระพุทธเจ้า พระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า คือ พระรัตนตรัยหรือแก้ว สามดวง ซึ่งเป็นหลักทางจิตใจให้คนทำแต่ความดี จะมีชีวิตที่เป็นสุขตลอดไป

กิจกรรมที่ 4 จาริตประเพณีของชาวพุทธเป็นอย่างไร

ครุฑนิมิตต์พระภิกษุหรือสามเณรสักกรุปหนึ่ง หรือเชิญผู้ใหญ่ที่สันทัดในจาริตประเพณีของชาวพุทธสักท่านหนึ่งมาเป็นวิทยากร มาสาธิตและฝึกให้เด็ก ๆ ได้ปฏิบัติในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น

1. การกราบพระรัตนตรัย
2. การกราบผู้ใหญ่
3. การไหว้ผู้ใหญ่
4. การใส่บาตร
5. การประเคนภัตตาหาร
6. การถวายไทยธรรม
7. การรับพรและรับการประพรมน้ำพระพุทธมนต์
8. การสวดมนต์ การฟังเทศน์ และการนั่งสมาธิ
9. การเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา และการอุปสมบท
10. การกรวดน้ำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย

ต่อจากนั้น ครูขอให้วิทยากรช่วยอบรมเด็ก ๆ ให้รู้จักปฏิบัติตนเมื่อเข้าสู่เขตวัด คือ ให้เด็กรู้จักสำรวมตน ไม่กระทำในสิ่งต่อไปนี้

1. ไม่ส่งเสียงดัง ไม่ร้องรำทำเพลง หรือเปิดวิทยุตั้ง ๆ ในวัด เพราะการส่งเสียงดังทำลายความสงบของผู้ที่อาศัยอยู่ในวัด
2. ไม่ทิ้งขยะ หรือทำให้บริเวณวัดสกปรกรุงรัง
3. ไม่นำสัตว์เลี้ยง เช่น ทमा แมว หรือสิ่งของของตนมาปล่อยหรือทิ้งไว้ในบริเวณวัด
4. ไม่นำสัตว์เลี้ยงเลี้ยงของตน เช่น วัว ควาย มาเลี้ยงในวัด
5. ไม่นำสิ่งของของวัดไปเป็นสมบัติของตน เช่น ยืมถ้วยชาม ของวัดไปใช้แล้วไม่คืนวัด
6. ไม่นำรถหรือม้ามาขับเล่น หรือแข่งในวัด
7. ไม่ยิงนก ตกปลา ในบริเวณวัด เพราะเขตวัดเป็นเขตอภัยทาน
8. ไม่นำสุรามาดื่มภายในวัด
9. ไม่นำการพนันมาเล่นภายในวัด
10. ไม่พูดจาหยอกล้อพระภิกษุสงฆ์เหมือนเป็นเพื่อนเล่น
11. ไม่วิ่งเล่นในโบสถ์ วิหาร ศาลา

12. ไม่ขโมยพระพุทธรูปหรือเงินทำบุญในตู้บริจาค
13. ไม่ขุดดินของวัดไปใส่ในที่ดินของตน

และท้ายสุดให้วิทยากรอธิบายเหตุผลว่า ทำไมต้องปฏิบัติตามประเพณีความเชื่อของชาวพุทธ หรือตาม
ที่เด็ก ๆ ตั้งคำถาม เช่น

1. ทำไมจึงบูชาพระรัตนตรัย ด้วยดอกไม้ ธูปและเทียน
2. ทำไมจึงต้องใช้ธูป 3 ดอก บูชาพระ
3. ทำไมจึงต้องกราบพระลงกับพื้น
4. ทำไมในโบสถ์ วิหาร หรือศาลา จึงไม่มีเก้าอี้ให้นั่ง
5. ทำไมพระสงฆ์ต้องฉันภัตตาหารวันละ 2 มื้อเท่านั้น
6. ทำไมพระสงฆ์ต้องฉันภัตตาหารตอนเพล
7. ทำไมพระสงฆ์ไม่แต่งตัวเหมือนผู้ชายทั่วไป
8. ทำไมเด็ก ๆ จึงต้องสำรวจตนเวลาเข้าวัด
9. ทำไมผู้ใหญ่พูดกับพระสงฆ์ด้วยความสุภาพ และนอบน้อม
10. ทำไมในวัดจึงมีสัตว์เลี้ยงพวกสุนัขและแมวมาก
11. ทำไมพระสงฆ์จึงไม่อาศัยอยู่ในบ้าน แต่ไปอยู่ในวัด
12. ทำไมเด็ก ๆ ไม่ควรรังแกสัตว์
13. ทำไมเด็ก ๆ ไม่ควรขโมยของของคนอื่น
14. ทำไมเด็ก ๆ ไม่ควรพูดปดหรือพูดหยาบคาย
15. ทำไมเวลาเวียนเทียน จึงต้องเดินตามเข็มนาฬิกา

กิจกรรมที่ 5 วันสำคัญในพระพุทธศาสนามีอะไรบ้าง

เมื่อวันสำคัญในพระพุทธศาสนาวันใดวันหนึ่งใกล้จะมาถึง ครูกำหนดวันที่จะทำกิจกรรมที่ 5 พร้อมจัดเตรียมอุปกรณ์สื่อการสอนไว้ให้พร้อม เมื่อถึงวันที่กำหนดจะทำกิจกรรม ครูเริ่มลำดับกิจกรรมการสอนดังต่อไปนี้

1. เล่าพุทธประวัติโดยย่อ พร้อมแสดงภาพประกอบ เสร็จแล้วให้เด็ก ๆ วาดภาพวันสำคัญในพระพุทธศาสนา
2. เตรียมดอกไม้ธูปเทียน สำหรับใช้เวียนเทียนที่วัดในวันสำคัญ ครูจัดหาดอกไม้ และธูปเทียน สำหรับให้เด็ก ๆ แต่ละคนกำหรือมัดด้วยเชือกฟาง แล้วผูกด้วยริบบิ้นสีเหลืองส้ม
3. ตกแต่งเทียนเข้าพรรษา ครูจัดหาเทียนขนาดใหญ่ยาวสัก 1 ฟุต มาให้เด็ก ๆ ช่วยกัน ตกแต่งด้วยดอกไม้ และกระดาษสีตามตัวอย่างเทียนเข้าพรรษาเก่า ๆ ของโรงเรียน หรือตามตัวอย่างในรูปภาพ เสร็จแล้วให้เด็ก ๆ นำไปถวายพระพุทธรูปของโรงเรียน
4. การสวดมนต์ ครูสอนให้เด็กสวดมนต์บทสั้น ๆ ที่เด็ก ๆ สามารถจดจำได้ง่าย เช่น บทสรรเสริญพระรัตนตรัย
5. ก่อพระเจดีย์ทราย ครูสาธิตการก่อพระเจดีย์ทรายในกระบะทราย แล้วให้เด็ก ๆ ลองก่อเองพร้อมประดับด้วยดอกไม้ให้สวยงาม

กิจกรรมที่ 6 ต้นไม้สำคัญในพระพุทธศาสนา มีอะไรบ้าง

ต้นไม้สำคัญในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ดอกบัว ต้นโพธิ์ ต้นเกด หญ้าคา ต้นไทร ต้นจิก ต้นสาละ หรือต้นรัง ต้นหว้า ต้นมะม่วง ต้นกุ่มบก ต้นจันทน์แดง ต้นไผ่ ต้นตาล ต้นประดู่ลาย ต้นสมอ ต้นอ้อย เป็นต้น ต้นไม้เหล่านี้บางชนิดหาได้ยาก เพราะเกือบจะสูญพันธุ์แล้ว

ครูควรจะสอนให้รู้จักต้นไม้ที่เด็ก ๆ มักพบเห็นบ่อย ๆ ก็พอ ด้วยการพาเด็ก ๆ ไปดูต้นไม้สำคัญในวัดหรือสวนสาธารณะหรือในสวนพฤกษศาสตร์ เพราะการได้สัมผัสกับต้นไม้จริง ๆ จะส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็กจากการที่ได้เห็นด้วยตา ได้กลิ่นดอกไม้ใบไม้จากจมูกดมกลิ่น และได้ลิ้มรส ยอด ใบ เปลือก และผลด้วยลิ้น จะทำให้เด็กจดจำชื่อดอกไม้ และเกิดจินตนาการกับคำอธิบายว่าต้นไม้นี้เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธเจ้าอย่างไร นอกจากนี้เด็ก ๆ ยังได้สังเกตขนาด รูปร่างของลำต้น รูปร่างของใบ สีของลำต้น และสีของใบ ตลอดจนดอกและผล ถ้ามีให้เห็นด้วยจะยิ่งเสริมทักษะในการเรียนรู้ได้อย่างยิ่ง

ข้อมูลประกอบการเรียนรู้

คณะผู้เขียนจัดทำขึ้น เพื่อให้ความสะดวกแก่ผู้สอนที่อาจอยู่ไกลในต่างจังหวัด ช่วยลดเวลาที่จะต้องไปค้นคว้าหาข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบการสอน หลาย ๆ เรื่องจะมีรายละเอียดลึกซึ้งเกินกว่าจะสอนเด็กปฐมวัยทั่ว ๆ ไป แต่ได้รวบรวมมาไว้เพื่อให้เป็นพื้นฐานความรู้ที่ผู้สอนจะนำไปตอบคำถามของเด็กได้หลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียน เนื่องจากเด็กบางกลุ่มจะมีความรู้รอบตัวมากกว่าเด็กอื่น ๆ เพราะมีโอกาสรับรู้ข่าวสารจากผู้ปกครอง หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ฯลฯ มากกว่า ผู้สอนจึงควรเตรียมพร้อมไว้ตอบคำถามของเด็กกลุ่มนี้ด้วย

ข้อเสนอแนะ หนังสืออ่านประกอบที่น่าค้นคว้าเพิ่มเติมในทุกเรื่อง คือ สารานุกรมไทย สำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

วัดในพุทธศาสนา

ข้อมูลประกอบการเรียนรู้

พุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติไทย มีวัดเป็นองค์ประกอบสำคัญ และวัดยังเป็นมูลฐานที่ก่อให้เกิดการสร้างสถาปัตยกรรมไทย เช่น โบสถ์ วิหาร สถูป เจดีย์ กุฏิสงฆ์ ศาลาการเปรียญ หอไตร หอกลอง และทอระฆัง เป็นต้น

สิ่งก่อสร้างเหล่านี้มีรูปแบบที่สอดคล้องกับคติความเชื่อในพุทธศาสนาด้วย เช่น การสร้างวัดจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งเรียกว่าพุทธาวาส อีกส่วนหนึ่งเรียกว่า สังฆาวาส หอกลอง ทอระฆัง หอนั้น และเมรุอยู่ในเขตพุทธาวาส การสร้างโบสถ์จะต้องมีโบเสมาเป็นเครื่องกำหนดขอบเขตของโบสถ์ และการสร้างฐานโบสถ์ในสมัยอยุธยา ต้องให้ฐานโบสถ์อ่อนโค้งเป็นท้องสำเภาเป็นต้น

สิ่งก่อสร้างภายในวัด มีเอกลักษณ์เฉพาะของศิลปะไทย มีรูปแบบที่งดงามประณีตที่แปลกตาแตกต่างจากบ้านที่อยู่อาศัยโดยทั่วไป ซึ่งสะท้อนให้คนรุ่นหลังเข้าใจว่า บรรพบุรุษของตนคิดอย่างไร และทำอย่างไร

นอกจากนี้ สิ่งก่อสร้างภายในวัดยังเป็นโบราณสถาน สิ่งของต่างๆ ที่ทางวัดสะสมรักษาไว้นานานล้วนเป็นโบราณวัตถุที่มีคุณค่า เพราะใช้กำลังสติปัญญาหรือความรู้ความสามารถสร้างขึ้น ถือได้ว่าเป็นมรดกสำคัญ เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในแง่ศิลปะและโบราณคดี ซึ่งจะบอกความเป็นมาของบรรพบุรุษ และเป็นเครื่องหมายความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนในอดีต คนรุ่นหลังจึงควรอนุรักษ์ไว้ใช้ประโยชน์ และรักษาให้ดำรงคงอยู่หรือพัฒนาให้เหมาะสมกับสังคมและสิ่งแวดล้อมในอนาคต

การชี้แนะให้เยาวชนรู้จักคุณค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุ เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่ที่จะต้องปลูกฝังให้เด็ก ๆ เกิดสำนึกว่า เป็นหน้าที่ของเขาที่จะต้องกระทำการอนุรักษ์และรักษาไว้

สิ่งก่อสร้างภายในวัด จะสร้างขึ้นจากวัสดุที่หาง่ายหรือทำขึ้นใช้ได้ในท้องถิ่นเป็นหลัก เช่น อิฐดินเผา หินอ่อน หินชนวน ศิลาล้าง และไม้ชนิดต่างๆ นอกจากนี้ยังมีวัสดุตกแต่ง เช่น เครื่องเคลือบดินเผา โลหะทองเหลือง ทองสำริด เงิน ทอง กระจก และมุก เป็นต้น แต่ละวัดมีสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน แต่ทุกแห่งจำเป็นต้องมีโบสถ์และกุฏิสงฆ์ เพื่อให้สามารถประกอบศาสนกิจตามพุทธศาสนาได้

สิ่งก่อสร้างภายในวัด

1. **กำแพงวัด** คือรั้ววัดที่กำหนดขอบเขตโดยรอบของบริเวณวัด สร้างด้วยอิฐถือปูนอ่อนบ้าง หนาบ้าง ซึ่งให้ความมั่นคงแข็งแรง จึงอยู่คงทนและยาวนาน มีประตูวัดเป็นช่องทางเข้าออกหลายประตู
 2. **โบสถ์และวิหาร** เป็นอาคารหลักของวัด ซึ่งมีลักษณะคล้ายกันมาก ต่างกันตรงที่ โบสถ์มีโบสถ์เป็นเครื่องหมายแสดงขอบเขตว่า พื้นที่ภายในโบสถ์ เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับกระทำสังกรรม เช่น การอุปสมบท เป็นต้น บริเวณภายนอกวิหารไม่มีโบสถ์ วัดหนึ่ง ๆ มีโบสถ์เพียงหลังเดียว แต่อาจจะมีวิหารมากกว่าหนึ่งหลังได้ โบสถ์และวิหาร ต่างเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป และมีศาสนวัตถุที่มีค่าของวัด พร้อมโต๊ะหมู่บูชาเครื่องสักการะ
- พระพุทธรูปขนาดใหญ่ที่สุดในโบสถ์ เรียกว่าพระประธาน ซึ่งแทนพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประดิษฐานอยู่บนแท่นสูงที่เรียกว่า ชุกชี และมักจะมีพระพุทธรูปที่แทนพระอัครสาวกซ้าย ขวา โดยองค์ที่อยู่เบื้องขวาของพระประธานแทนพระสารีบุตร องค์ที่อยู่เบื้องซ้ายของพระประธานแทนพระโมคคัลลานะ
 - ด้านหน้าฐานชุกชี เป็นที่วางโต๊ะหมู่บูชา ซึ่งจัดตั้งเครื่องสักการะบูชาพระ ได้แก่ แจกันดอกไม้ พุ่มดอกไม้ เขิงเทียน และกระถางธูป
 - ฝาผนัง ในโบสถ์และวิหารมักมีจิตรกรรมฝาผนังเขียนเรื่องพุทธประวัติบ้าง ชาดกบ้าง เทพชุมนุมบ้าง หรือคติธรรมและนิทานพื้นบ้าน
 - พื้นโบสถ์และวิหาร มักเป็นหินปูน หินอ่อน ไม้ หรือกระเบื้อง
 - หน้าต่างและประตู มักสร้างด้วยไม้แผ่นใหญ่ ๆ แกะสลักเป็นลวดลาย ลงรักปิดทองหรือเขียนลวดลายรดน้ำหรือฝังมุกและกระจก มีจำนวนหน้าต่างมากกว่าประตู
 - หลังคา เครื่องบนมักทำด้วยไม้ มุงด้วยกระเบื้องดินเผาหรือกระเบื้องไม้ ประดับหลังคาด้วยข้อฟ้า ไบระกา ทางหงส์ และบราลี ซึ่งมักทำด้วยไม้ปิดทอง ประดับกระจกแวววาว
 - หน้าบันของโบสถ์และวิหาร คือตำแหน่งที่ช่างไทยประกวดประชันฝีมือกัน มักจะสร้างอย่างวิจิตรงดงาม อาจสร้างจากไม้แกะสลัก ลงรักปิดทองประดับกระจกหรืออาจสร้างด้วยปูนมีลายปูนปั้นที่งดงามก็ได้

- เพดานโบสถ์ มักปูด้วยไม้ที่ทำจากไม้ปัดทองประดับกระจกตรงกลางเพดานมักมีช่องไฟหรือดวงไฟฟ้ที่ห้อยมาให้แสงสว่าง
- กำแพงแก้ว คือรั้วปูนเตี้ย ๆ หรือรั้วโลหะล้อมรอบโบสถ์ และเสมา

โบสถ์ของวัดหลวงเรียกว่า พระอุโบสถ โบสถ์ของวัดราษฎร์ เรียกว่า โบสถ์หรืออุโบสถ สมัยสุโขทัยสันนิษฐานกันว่าก่อสร้างด้วยศิลาแลงจากปูน โครงสร้างหลังคานิยมเรียงด้วยก้อนศิลาเหลี่ยมซ้อนกันเป็นรูปแหลม และบางแห่งยังสร้างด้วยหินชนวนประกอบด้วยเครื่องสังคโลก นอกจากนี้มีอาคารที่โครงสร้างเป็นไม้แบบศาลาโถง มีหลังคาปีกนกคลุมต่ำ ไม่มีบานหน้าต่าง แต่เจาะผนังเป็นลูกกรงประดับด้วยปูนปั้น ส่วนสมัยอยุธยาตอนต้นนิยมสร้างโบสถ์และวิหารขนาดใหญ่ไม่มีหน้าต่างแต่เจาะผนังโบสถ์เป็นลูกกรงหรือเป็นช่องแคบ ๆ ยาว ๆ ลงมา มีประตูเข้าออก เพื่อให้แสงสว่างเข้าไปภายในอาคารและเป็นทางระบายอากาศด้วย แต่สมัยอยุธยาตอนกลางมีขนาดเล็กลง มีผนังทึบ ไม่มีเสารับน้ำหนักภายในอาคาร แต่ใช้ผนังรับน้ำหนักชายคาแทน มีเสาด้านละสี่ต้นที่ด้านหน้าและด้านหลัง หัวเสาทำเป็นบัวกลุ่ม ครั้นถึงสมัยอยุธยาตอนปลายซึ่งเป็นยุคที่ไทยติดต่อกับชาวตะวันตกและจีนมากขึ้น ช่างไทยได้นำรูปแบบศิลปะยุโรปเข้ามาผสมกับศิลปะไทย มีการเจาะหน้าต่างอาคารโค้งแหลมแบบศิลปะโกธิก และมีการสร้างอาคารสองชั้นด้วย นับเป็นยุคที่มีการสร้างวัดวาอารามได้อย่างประณีตงดงาม ต่อมาสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จึงมีการสร้างโบสถ์และวิหารเลียนแบบอย่างสมัยอยุธยา แต่ในรัชกาลที่ 3 ช่างไทยผสมผสานศิลปะจีน เลิกใช้ช่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์ เสาทำเป็นเสาเหลี่ยม มีบัวปลายเสาด้านบนประดับด้วยลวดลายปูนปั้นหรือประดับด้วยเครื่องเคลือบดินเผา ถ้วยชามสี และมักตกแต่งภายในอาคารด้วยจิตรกรรมฝาผนังแบบจีน ในสมัยต่อมากลับเป็นลักษณะของการผสมผสานระหว่างศิลปะตะวันตกกับศิลปะไทย

3. สถาปัตยกรรม คนไทยสร้างสถาปัตยกรรมสำหรับบรรพบุรุษหรือพระพุทธรูปเจ้าหรือพระธาตุของพระอรหันต์ เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกและที่สักการะของชาวพุทธ สถาปัตยกรรมแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานของอิทธิพลทางศิลปะแบบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เช่น เจดีย์ทรงกลมแบบลังกาเป็นแบบที่ได้รับอิทธิพลจากลังกา แต่ดัดแปลงผสมผสานกับรูปแบบของลานนา ของสุโขทัย และของอยุธยา เจดีย์เหลี่ยม เป็นแบบที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะศรีวิชัยผสมกับศิลปะทวารวดี และสุโขทัย ส่วนเจดีย์เหลี่ยม และเจดีย์กลม สะท้อนอิทธิพลศิลปะพม่า เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หรือทรงดอกบัว เป็นแบบของเจดีย์สุโขทัยแท้ มีฐานสี่เหลี่ยมซ้อนกันสามชั้น เป็นเจดีย์เหลี่ยมย่อมุม ยอดเป็นทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ เป็นต้น

เดิมปราสาทเป็นสถาปัตยกรรมในศาสนาพราหมณ์ ต่อมาดัดแปลงให้เป็นสถาปัตยกรรมในพุทธศาสนา โดยการดัดแปลงรูปทรงให้แหลมชะลูดขึ้นไปกว่าของเดิม แต่ในสมัยพระเจ้าปราสาททองมาถึงสมัยพระเจ้าท้ายสระกลับไปนิยมสร้างปราสาทแบบขอม เพราะเป็นช่วงเวลาที่เขมรกลับมาเป็นเมืองขึ้นของกรุงศรีอยุธยาอีก จึงเกิดความนิยมสร้างปราสาท เพื่อเฉลิมพระเกียรติยศในกรุงศรีอยุธยา

4. **ศาลาการเปรียญ** เป็นอาคารขนาดใหญ่ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พักพิงพระภิกษุสงฆ์ในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในเทศกาลงานบุญต่าง ๆ เป็นที่ฟังพระธรรมเทศนา ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ หรือบางแห่งเป็นที่ใช้บำเพ็ญกุศล สวดพระอภิธรรมศพและอาจใช้เป็นห้องเรียนสำหรับเยาวชนในชนบทด้วย
5. **โรงเรียนพระปริยัติธรรม** เป็นอาคารเรียนสำหรับพระภิกษุและสามเณรในวัดหรือจากวัดใกล้เคียง ซึ่งเป็นการให้การศึกษาตามหลักสูตรของคณะสงฆ์ไทย
6. **หอไตร** เป็นอาคารเล็ก ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อเก็บรักษาพระไตรปิฎกประจำวัดมักสร้างด้วยไม้ทั้งหลัง ตกแต่งอย่างวิจิตรงดงาม
7. **หอรระฆังและหอกลอง** เป็นหอสองหลายชั้น เป็นที่แขวนกลองและระฆังขนาดใหญ่ สำหรับให้พระภิกษุ สามเณร หรือเด็กวัดขึ้นไปตีบอกเวลาสำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ ในวัดเช่น บอกเวลาสวดมนต์ ทำวัตรเช้า-เย็น บอกเวลาเพล หรือเรียกประชุมพระ เณร ทั้งวัดโดยดเว้น เสียงกลองและเสียงระฆังจากวัด ช่วยบอกเวลาแก่ชาวบ้านซึ่งไม่มีนาฬิกาสำหรับบอกเวลาด้วย
8. **กุฏิ** เป็นอาคารเดี่ยวหรืออาคารรวมหลาย ๆ ห้อง เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุ สามเณร และเด็กวัด ก่อสร้างโดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก
9. **ป่าช้าหรือที่เก็บศพและเมรุเผาศพ** เป็นอาคารที่สร้างบริเวณหลังวัดที่ทางวัดสร้างไว้สำหรับสังเคราะห์พุทธศาสนิกชนเมื่อถึงแก่ความตาย ให้ญาติพี่น้องนำศพมาบำเพ็ญกุศลตามประเพณีพุทธศาสนา

บุคคลที่อาศัยอยู่ในวัด

ได้แก่ผู้คน 4 กลุ่ม พระภิกษุ สามเณร อุบาสิกา หรือแม่ชี และเด็กวัดหรือคนอาศัยวัด

1. **พระภิกษุ** เป็นบุคคลสำคัญที่จะดูแลรักษาศาสนสมบัติ และดำรงพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ต่อไปเป็นกุลบุตรที่มีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ มีความตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เข้าไปขออุปสมบทกับคณะสงฆ์ และปฏิญาณว่าจะประพฤติตามศีล 227 ข้อ ตามพุทธบัญญัติโดยเคร่งครัด พระภิกษุนุ่งห่มด้วยผ้าสามผืน ที่เรียกว่า ผ้าไตร สีเหลืองแสด มีผ้าสบงไว้สำหรับนุ่งจีวรไว้สำหรับห่ม และมีสังฆาฏิไว้สำหรับพาดบ่า
2. **สามเณร** คือเด็กชายที่มีอายุ 7 ปีขึ้นไป เข้ามาขอบรรพชากับพระสงฆ์ เพื่อศึกษาพระพุทธศาสนา และปฏิญาณว่าจะประพฤติตนและรักษาศีล 10 ข้อตามพุทธบัญญัติ สามเณรนุ่งห่มด้วยผ้าสีเหลืองแสดเช่นกัน แต่ใช้สบงกับจีวรเป็นหลัก มีอังสะและประคตเอวประกอบ
3. **อุบาสิกา** คือ สตรีที่เข้าไปขอบวชกับพระภิกษุ เพื่อศึกษาพระพุทธศาสนาและปฏิญาณว่าจะประพฤติตนตามศีล 8 ข้อ โดยเคร่งครัด สวมใส่ผ้านุ่งและเสื้อสีขาวเท่านั้น

ทั้งพระภิกษุ สามเณร และอุบาสิกา คือผู้ที่สละชีวิตอย่างคนธรรมดาทั่วไป เพื่อประพฤติธรรมตามพุทธบัญญัติโดยโกนผม และโกนคิ้วทุกวันโกน พระภิกษุและสามเณรไม่ได้ทำมาหาเลี้ยงชีพหรือประกอบ

อาชีพใด ๆ ไม่สะสมทรัพย์และสิ่งของต่าง ๆ ไม่สะสมอาหารและเครื่องนุ่งห่ม ต้องออกบิณฑบาตทุกเช้า ทำนฉันอาหารเพียงวันละมือหรือสองมือนั้น คือมือเช้าและมือเพล ท่านจะใช้เวลาที่เหลือของวัน เพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนา แต่อุบาสิกสามารถหุงหาอาหารเพื่อตนเอง และถวายพระภิกษุสามเณรได้

4. เด็กวัดหรือคนอาศัยวัด มักเป็นเด็กผู้ชายหรือชายมีอายุที่เข้ามาอาศัยอยู่ในวัดเพื่อรับใช้พระภิกษุสงฆ์ เช่น ช่วยดูแลรักษาความสะอาดและความปลอดภัยในวัด ช่วยซ่อมแซมบูรณะวัดตามกำลังความสามารถ โดยส่วนใหญ่ใช้วัดเป็นที่พึ่งพิงระหว่างศึกษาเล่าเรียนหรือเพื่อทำงานหาเลี้ยงชีพ บางคนเป็นผู้สูงอายุที่ไร้ญาติขาดที่พึ่ง มาอาศัยอยู่ อาศัยชั่วคราวกับบาตรพระ

เด็กวัดหลายคนประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นพลเมืองดีของชาติและเป็นผู้ทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ เพราะได้รับธรรมะจากพระช่วยขัดเกลาจิตใจให้เป็นคนดีและใฝ่ดี จึงอาจกล่าวได้ว่า วัดเป็นที่สงเคราะห์ให้คนเป็นคนดี เป็นองค์กรทางสังคมที่สำคัญ มีชาวบ้านเข้ามาปฏิบัติธรรมที่วัดในวันพระหรือระหว่างเทศกาลเข้าพรรษา บางวัดพระภิกษุสอนวิปัสสนากรรมฐานเป็นประจำ ก็จะมีอุบาสก อุบาสิกา สลับสับเปลี่ยนกับเข้ามาปฏิบัติธรรมตลอดปี

พุทธประวัติ

พระพุทธศาสนามีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดา มีพระนามเดิมว่า เจ้าชายสิทธัตถะ เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางสิริมหามายาผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์ ซึ่งปัจจุบันอยู่ในประเทศเนปาล พระพุทธเจ้าประสูติที่สวนลุมพินีในวันเพ็ญ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เมื่อประสูติได้ 7 วัน พระนางสิริมหามายาเสด็จสวรรคต พระนางมหาปชาบดีผู้เป็นน้า นางรับหน้าที่บำรุงเลี้ยงดูเจ้าชายสิทธัตถะ จนเจริญเติบโต เมื่อพระชนมายุได้ 16 พรรษาทรงอภิเษกสมรสกับพระนางพิมพาโยธรา มีพระโอรสองค์หนึ่งพระนามว่า เจ้าชายราहुล

เมื่อพระชนมายุได้ 29 พรรษา ทรงพิจารณาว่าเมื่อคนเกิดมาแล้วก็แก่ชราและก็ตายในที่สุดเหมือนกันทุกคน การเกิดจึงเป็นทุกข์ มีวิธีใดเล่าที่จะดับทุกข์ได้หรือดับการเกิดได้ จึงทรงตั้งพระทัยแสวงหาทางดับทุกข์ ด้วยการออกบวช หลังจากศึกษาในสำนักดาบสหลายแห่ง แต่ยังไม่พบหนทางที่จะทำให้พ้นทุกข์ จึงเสด็จไปยังอุรุเวลาเสนานิคม ประทับบำเพ็ญทุกรกิริยาโดยมีปัญจวัคคีย์ตามมาอุปฐาก ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาอยู่ 6 ปี ก็ยังไม่บรรลุทางพ้นทุกข์ จึงตัดสินใจเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา แล้วเสด็จกลับมาฉันอาหารใหม่ พวกปัญจวัคคีย์เห็นว่าพระองค์ทรงละความเพียร ไม่สมควรที่จะนับถือและอุปฐากต่อไป จึงพากันเดินทางไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายไนใกล้กรุงพาราณสี

จนในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนหก พระองค์ทรงประทับใต้ต้นโพธิ์ทรงบำเพ็ญเพียรจนตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ ขณะมีพระชนมายุ 36 พรรษา เมื่อตรัสรู้แล้ว พระองค์ทรงดำริว่า ธรรมะที่ทรงตรัสรู้นี้ ลึกซึ้งมาก ยากที่คนทั้งหลายจะรู้ตามได้ จึงเลือกจะเทศนาโปรดพระปัญจวัคคีย์เป็นพวกแรก พระองค์จึงเสด็จไปหาพระปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายไน ทรงประทานปฐมเทศนาเรื่องพระธรรมจักรกัปปวัตตสูตร แก่พระปัญจวัคคีย์ และประทานบรรพชาอุปสมบทแก่พระปัญจวัคคีย์ในวันนั้น ซึ่งเป็นวันอาสาฬหบูชา มีเพ็ญกลางเดือนแรม เป็นวันที่พระรัตนตรัยบังเกิดแก่โลกโดยสมบูรณ์

หลังจากนั้น พระองค์ได้ประทานพระธรรมเทศนาโปรดสัตว์โลกถึง 45 ปี ขณะมีพระชนมายุได้ 80 พรรษา พระพุทธเจ้าจึงทรงดับขันธปรินิพพานในวันวิสาขปุณณมีเพ็ญ คือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6

พระธรรม

พระธรรมหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เรียกว่า พระพุทธพจน์บ้าง พระธรรมวินัยบ้าง ต่อมาภายหลังจึงเรียกว่า พระไตรปิฎก แปลว่า สามคำภีร์ ซึ่งหมายถึงการรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแบ่งเป็น 3 หมวดใหญ่ ๆ คือ

1. พระวินัยปิฎก หรือเรียกว่าพระวินัย เป็นคำสั่งสอนว่าด้วยเรื่องวินัย และศีลของภิกษุ มี 21,000 พระธรรมขันธ์
2. พระสุตตันตปิฎก หรือพระสูตร เป็นคำสั่งสอนว่าด้วยพระธรรมเทศนาทั่ว ๆ ไป มี 21,000 พระธรรมขันธ์
3. พระอภิธรรมปิฎก หรือพระอภิธรรม เป็นคำสั่งสอนว่าด้วยธรรมมะล้วน ๆ หรือธรรมที่สำคัญ ๆ มี 42,000 พระธรรมขันธ์

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามีทั้งหมด 84,000 พระธรรมขันธ์ เป็นคำสั่งสอนให้คนเป็นคนดี ให้คนพ้นจากทุกข์ โดยให้คนพยายามปฏิบัติตนให้ครบ 3 ทาง คือ

1. ให้ทานทั้งหลาย
2. รักษาศีลตลอดเวลา
3. ภาวนาให้เกิดสมาธิ และปัญญา

สรุปคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็น 3 ข้อ โดยย่อ คือ

1. ไม่ทำบาป หรือไม่ทำความชั่วทั้งปวง
2. ทำกุศลให้ถึงพร้อม คือ ทำดี มีเมตตา กรุณา สุจริต กตัญญูกตเวที หิริโอตตัปปะ เป็นต้น
3. ทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว คือทำจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาดปราศจากความเศร้าหมอง ละเว้น โลภ โกรธ หลง

พระสงฆ์

ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง เพราะมีพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เป็นผู้ค้ำจุนพระพุทธศาสนาไว้ โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นหลักค้ำจุนพระพุทธศาสนามาตลอด เมื่อพระภิกษุสงฆ์ประพฤติดินดี ประพฤติตนตรง และปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เป็นผู้ที่น้อมนำให้อุบาสก อุบาสิกา เกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนาเกิดเป็นแรงหนุนในการบำรุงรักษาพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน

พระพุทธเจ้าเป็นแก้วดวงแรก พระธรรมเป็นแก้วดวงที่สอง พระสงฆ์เป็นสาวก ของพระพุทธเจ้า จึงเป็นแก้วดวงที่ 3 รวมพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์คือแก้วสามดวงในพระพุทธศาสนาหรือเรียกว่า พระรัตนตรัย

วันสำคัญในศาสนา

พุทธศาสนิกชนยังคงระลึกถึงพระกรุณาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนให้เวไนยสัตว์พันทุกข จึงน้อมกระทำการบูชาในวันสำคัญที่มีปรากฏในพุทธประวัติ

1. วันมาฆบูชา

มาฆบูชา ย่อมาจากภาษาบาลีว่า มาฆปุณณมีบูชา หรือภาษาสันสกฤตว่า มาฆบูรณมีบูชา แปลว่า การบูชาในวันเพ็ญเดือนสาม ในพุทธประวัติกล่าวว่า ในวันเพ็ญเดือนสาม พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า 1250 รูป ต่างเดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ เวฬุวันมหาวิหารใกล้กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ โดยมีได้นัดหมายกันมาก่อน และพระสงฆ์เหล่านั้นล้วนเป็นเอหิภิกขุ คือได้รับการอุปสมบทโดยตรงจากพระพุทธเจ้านับว่าเป็นการอัศจรรย์ที่เหตุการณ์ทั้งสี่ได้มาบรรจบกันในวันนั้น

การประชุมพระสงฆ์ครั้งนั้นเป็นการประชุมพระสาวกครั้งแรก ครั้งเดียว และครั้งสำคัญที่สุด เพราะพระพุทธองค์ได้ประทานพระโอวาทปาติโมกข์ที่เป็นหลักแห่งคำสั่งสอนทั้งปวง เป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนา อันแสดงถึงอุดมการณ์ หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือหัวใจของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงสรุปเรียงเป็นสามคาถาดังนี้

- คาถาแรก ทรงกล่าวถึง ชันติหรือความอดทนอดกลั้น เป็นตบะอย่างยิ่งสามารถเผาผลาญบาปหรือขจัดความชั่วให้หมดไปได้ เป็นเครื่องสร้างความสำเร็จทุกอย่าง การที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณได้เพราะทรงใช้ขันติเป็นพลัง

- คาถาที่สอง ทรงชี้จุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ นิพพาน ทรงกำหนดหลักสำคัญของพระพุทธศาสนาไว้สามประการ คือ

1. ไม่ทำบาป ไม่ทำชั่วทุกอย่าง
 2. ทำแต่กุศล คือ ทำแต่ความดี มีเมตตา กรุณา สุจริต
 3. ทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว คือ ทำจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ ปราศจากความเศร้าหมอง
ละเว็น โลก โกรธ และหลง
- คาถาที่สาม ทรงสั่งสอนมิให้สาวกของพระองค์ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ให้สร้าง ความ สงบสุข และบำเพ็ญกุศลเป็นพิเศษ

พุทธศาสนิกชน กระทำการสักการะบูชา และบำเพ็ญกุศลเป็นพิเศษ ตอนเช้าทำบุญตักบาตร เข้าวัดรักษาศีลและฟังธรรมแล้วถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสงฆ์ ตอนค่ำประกอบพิธี เวียนเทียน เวียนขวาพระอุโบสถหรือพระสถูปสามรอบแล้วเข้าไปในพระอุโบสถ เพื่อฟังพระสงฆ์ ทำวัตรสวดมนต์ เสร็จแล้วฟังเทศน์โอวาทปาติโมกข์ ต่อจากนั้นจึงมีเทศน์กัณฑ์อื่น ๆ จนตลอดคืน

2. วันวิสาขบูชา

วิสาขบูชา ย่อมาจาก วิสาขบูรณมีบูชา แปลว่าการบูชาพระในวันเพ็ญเดือนวิสาขะหรือการบูชาพระในวันเพ็ญเดือนหก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ในวันเดียวกันทั้งสามเหตุการณ์ เป็นที่น่าอัศจรรย์นัก การกระทำวิสาขบูชา มีมาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัย ตามตำนานกล่าวว่าเป็นงานใหญ่ สว่างไสวด้วยแสงประทีปเทียน ดอกไม้เพลิงสลัด้วยธงชายและธงผ้า ไสวไปด้วยพู่พวงดวงดอกไม้ร้อยกรอง ห้อยแขวน หอมตลบไปด้วยกลิ่นสุนทรียรสรวยรื่น เสนาะสำเนียงเสียงพิณพาทย์ ส่องกลองทั้งทิวาราตรี มหาชนชายหญิงพากันกระทำกองการกุศล

พุทธศาสนิกชนทั่วไปนำดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาตามวัด และเวียนรอบพระอุโบสถสามรอบ แล้วนำเครื่องสักการะไปไว้ในพระอุโบสถ ฟังพระทำวัตรสวดมนต์และฟังเทศน์เรื่องพุทธประวัติ บางวัดมีผู้ศรัทธาฟังเทศน์ตลอดคืน

3. วันอัฐมีบูชา

คือวันบูชาพระในวันแรม 8 ค่ำเดือนหก หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วันถวายพระเพลิง” นับเป็นวันสำคัญวันหนึ่งที่พุทธศาสนิกชนกระทำการบูชาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อระลึกถึงเหตุการณ์เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานในวันเพ็ญเดือนหก

พุทธศาสนิกชนแต่โบราณกระทำการบูชาอย่างจริงจัง มีการทำเมรุจำลอง มีพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม 3 วัน และมีการฉลองธาตุด้วย แต่ปัจจุบันกระทำการบูชาเพียงวันเดียว คือวันแรม 8 ค่ำ เดือนหก และพุทธศาสนิกชนส่วนน้อยที่กระทำการบูชาในวันนี้ โดยมาร่วมถวายภัตตาหาร ถวายสักการะด้วยดอกไม้ธูปเทียน แล้วสวดสรรเสริญพระพุทธคุณ

4. วันอาสาฬหบูชา

อาสาฬหบูชา คือการบูชาพระในวันเพ็ญเดือนแปด เป็นวันแรกที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระพุทธศาสนา หลังจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ได้เสด็จไปประทานพระปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี แสดงอัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นพระธรรมเทศนาถ้อยคำแรกที่ทรงยกที่สุดสองฝ่ายได้แก่ การประกอบตนให้ลำบากด้วยการทรมานกายและการประกอบตนให้เพลิดเพลินในกามสุขว่า ทั้งสองฝ่ายเป็นของเลวทราม ไม่ควรเสพ เฉพาะทางสายกลางเท่านั้น เป็นทางที่ปฏิบัติที่สมควร แล้วทรงแสดงทางสายกลาง คือ มรรคแปด ได้แก่ เห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ ทำงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ เพียรชอบ ระลึกชอบ และตั้งใจชอบ ว่าเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ขณะที่ทรงแสดงพระธรรมเทศนาอยู่นี้ ท่านโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม จึงทูลขอบรรพชา ทรงประทานอนุญาตด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา นับว่าท่านโกณฑัญญะเป็นพระสงฆ์รูปแรกในพุทธศาสนา

พุทธศาสนิกชน กระทำเช่นเดียวกับวันมาฆบูชาและวิสาขบูชา คือมีการทำบุญใส่บาตร ถวายภัตตาหารเพล รักษาศีล ฟังธรรม ตอนค่ำมีการเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ 3 รอบ เพื่อระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ

5. วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา

วันเข้าพรรษา คือวันแรกของการอยู่จำพรรษาของพระสงฆ์ โดยอธิษฐานว่าจะอยู่จำพรรษา ณ อาวาสหนึ่งที่มีกำหนดสามเดือนเพราะเป็นช่วงฤดูฝน ทำให้การเดินทางไปมาไม่สะดวก พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นธรรมเนียมว่า เมื่อถึงฤดูฝนให้พระภิกษุจำพรรษาคืออยู่ประจำในที่แห่งเดียวตลอดฤดูเป็นเวลาสามเดือน ตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือนแปด ถึงกลางเดือนสิบเอ็ด เรียกฤดูกาลนี้ว่า “เข้าพรรษา”

ก่อนจะถึงวันเข้าพรรษา พระภิกษุในอารามต่าง ๆ จะจัดทำความสะอาดเสนาสนะที่ชำระก็ซ่อมแซมให้มั่นคง ที่สกปรกก็ปิดกวาดให้สะอาด เพื่อจะได้บำเพ็ญสมณกิจในการเข้าพรรษาได้เต็มที่พอถึงวันเข้าพรรษา พระสงฆ์ทั้งวัดประชุมพร้อมกันในอุโบสถ ไหว้พระ สวดมนต์แล้วกล่าวคำอธิษฐานพรรษาว่าจะขอยุ่ตลอดฤดูฝนในวัดตลอดสามเดือน เสร็จแล้วพระผู้เฒ่ายกกล่าวคำขอขมาพระผู้ใหญ่ แล้วจึงเริ่มบำเพ็ญกัจจวัตรเป็นต้นว่า ศึกษาพระธรรมวินัยให้โอวาท และกิจกรรมต่าง ๆ ของสงฆ์ตลอดไป

พุทธศาสนิกชนได้บำเพ็ญกุศล มีการตักบาตร ถวายภัตตาหาร รักษาศีล ฟังธรรม และนำเทียนจำนำพรรษาไปถวายวัดต่าง ๆ ตอนปลายมีการถวายผ้าอาบน้ำฝนและร่วมกันฝน บางคนพิจารณาตนต่อพระภิกษุว่า จะถวายสิ่งของที่ท่านขาดแคลน บางคนอธิษฐานในใจขอละเว้นไม่ดื่มสุราตลอดเข้าพรรษา บางคนอาศัยอยู่วัดเพื่อรักษาศีลและฟังธรรมตลอดสามเดือน บางคนจัดดอกไม้ธูปเทียนและไทยธรรมไปถวายพระภิกษุสงฆ์ที่ตนเคารพนับถือ

เนื่องในวันเข้าพรรษา **ในวันนี้ไม่มีการเวียนเทียนเหมือนวันสำคัญอื่น ๆ**

ครั้งถึงขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งเป็นวันแรกของการออกพรรษา พุทธศาสนิกชนถือเป็นวันสำคัญอีกวันหนึ่งต่างพากันไปตักบาตร ถวายภัตตาหาร รักษาศีล ฟังธรรม ตามวัดต่าง ๆ เรียกว่า ทำบุญวันออกพรรษา

การออกพรรษา คือ การออกจากการอยู่ประจำพรรษาในฤดูฝน พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ กระทำการพิจารณา คำว่า “พิจารณา” คือ การยอมให้ใช้ ยอมให้ขอยอมให้ว่ากล่าว และยอมให้ตักเตือนเป็นพิธีของสงฆ์ซึ่งท่านอนุญาตให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้

ส่วนพิธีของฆราวาสเนื่องในวันออกพรรษา คือ การบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ เช่น การตักบาตรเทโว ซึ่งกระทำกันในวันออกพรรษา ถือเป็นวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเทวโลก หลังจากเสด็จไปจำพรรษาโปรดพระพุทธมารดาในดาวดึงส์

หลังจากวันออกพรรษาก็ถึงเทศกาลกฐิน ซึ่งกำหนดระยะเวลาตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ไปจนถึงกลางเดือน 12 เป็นหมดเขต จะทอดกฐินก่อนหรือหลังจากระยะนี้ไม่ได้ เหตุที่จะเกิดการทอดกฐินขึ้นนั้น มีว่า ภิกษุชาวเมืองปาโถยรัฐ 30 รูป จาริกมาเฝ้าพระพุทธเจ้า แต่มายังไม่ถึงก็ต้องพักจำพรรษาเสียก่อนที่เมืองสาเกตถึงสามเดือน พอออกพรรษาแล้วก็รีบเดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้าเดินกรำฝนกรำแดด มาตามทางที่ลุ่ม มีปลักถม ทำให้จิวรเปียกชุ่มด้วยน้ำฝน เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบถึงความยากลำบากของพระสงฆ์เหล่านั้น จึงมีพุทธาอนุญาตให้พระสงฆ์รับผ้ากฐิน ในระยะหนึ่งเดือนหลังจากวันออกพรรษา จึงเกิดเป็นประเพณีการทอดกฐินมาจนทุกวันนี้

ต้นไม้ที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงใช้เวลาส่วนมากประทับอยู่ตามโคนไม้ ต้นไม้ที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ มีอยู่หลายต้น ได้แก่

1. บัวหรือดอกบัว

ดอกบัวเป็นไม้ที่ปรากฏในพระประวัติหลายตอน ตอนแรกคือตอนที่พระพุทธเจ้าจะจุติสู่พระครรภ์ พระนางสิริมหามายา พระนางสุบินเห็นช้างเผือกนำดอกบุณฑริกปทุมชาติขาวเข้ามาถวาย ตอนที่สองคือตอนที่พระพุทธเจ้าประสูติที่สวนลุมพินีวัน มีดอกบัวผุดขึ้นมารองรับพระบาท 7 ดอก และตอนสุดท้ายคือตอนที่พระพุทธองค์ทรงเปรียบสติปัญญาของคนทั้งปวง ว่ามีความแตกต่างกันเหมือนดอกบัวสี่เหล่า ดังนี้คือ

- 1.1 อุกคติกัญญบุคคล คือผู้มีสติปัญญาแก่กล้าพอฟังธรรมก็สามารถรู้แจ้งในธรรม โดยพลัน เปรียบเหมือนดอกบัวที่โผล่พ้นน้ำ พอได้รับแสงอาทิตย์ก็จะบานทันที
- 1.2 วิปจิตัญญู หมายถึงบุคคลที่มีสติปัญญาขนาดที่ได้ฟังธรรมคำสั่งสอนอย่างละเอียด แจกแจงให้เข้าใจแล้วก็สามารถรู้ธรรมเห็นแจ้งธรรมวิเศษได้ เปรียบเสมือนดอกบัวที่เติบโตขึ้นมาพอดีกับผิวน้ำ จะบานในวันรุ่งขึ้น
- 1.3 เนยยบุคคล คือ ผู้ที่มีสติปัญญา ที่อาศัยความพากเพียร ค้นคว้า ได้ตาม หมั่นศึกษา เล่าเรียน และคบถ้อยถามมิตรจึงสามารถรู้ธรรมเห็นแจ้งในธรรม เปรียบเสมือนดอกบัวที่เติบโตอยู่ใต้น้ำจะผุดขึ้นมาเหนือหน้าแล้ว จะบานในวันต่อไป
- 1.4 ปทปรมบุคคล หมายถึงบุคคลที่มีอุปนิสัยสติปัญญาไม่สามารถรับแจ้งในธรรมได้เลย แม้จะอธิบายอย่างละเอียดพิสดารอย่างไร เปรียบเหมือนดอกบัวที่เติบโตอยู่ใต้น้ำไม่สามารถโผล่ขึ้นมาบานเหนือหน้าคงอยู่เพียงใต้น้ำ เป็นอาหารของเต่า ปู และปลา

2. ต้นสาละ หรือต้นรัง

เมื่อพระนางสิริมหามายาเสด็จมาถึงลุมพินีวัน เสด็จพระราชดำเนินไปได้ต้นสาละ และทรงยึดกิ่งสาละไว้ ขณะบังเกิดประสูติพระครรภ์ใกล้เวลาที่พระพุทธเจ้าจะประสูติ ต่อมาเมื่อใกล้เวลาที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสาวกทั้งหลายเสด็จยังเมืองกุสินารา ประทับ ณ สาละวันอุททยานภายใต้ไม้รังคู่ แล้วตรัสกับพระอานนท์ประทานปัจฉิมโอวาทก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน

3. ต้นหว้า

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะ มีพระชนมายุ 7 พรรษาได้ตามเสด็จพระเจ้าสุทโธทนะไปในงานพระราชพิธีมงคลแรกนาขวัญ เจ้าชายประทับได้ร่วมต้นหว้าตามลำพังได้ความสงบ ทรงนั่งสมาธิเจริญอาณานสติกรรมฐาน ได้ปฐมฌานตั้งแต่ทรงพระเยาว์ และบังเกิดอัศจรรย์แม้ว่าเวลาจะบ่ายคล้อยแล้ว แต่เงาไม้หว้ามิได้เคลื่อนไปตามตะวัน ยังคงให้ร่มเงาเหนือเจ้าชายสิทธัตถะเป็นปริศนาลอยอยู่

4. หย้าคา

เวลาเย็นใกล้ค่ำของวันเพ็ญเดือนหก ที่ใต้ต้นโพธิ์ ณ เมืองคยา โสถียพราหมณ์นำหย้าคา 8 กำ มาถวาย พระพุทธเจ้าทรงรับมาป้อนที่หนึ่งได้ร่มโพธิ์ แล้วทรงตั้งพระทัยมั่นทำสมาธิ แล้วทรงตรัสรู้ พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

5. ต้นโพธิ์ หรือต้นพระศรีมหาโพธิ์

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ทรงเสวยวิมุตติสุข ณ รัตนบัลลังก์ ใต้ต้นโพธิ์ นั้นตลอด 7 วัน

6. ต้นไทร

หลังจากตรัสรู้ พระพุทธองค์เสด็จไปประทับใต้ต้นอ้อปาลนิโครธ

7. ต้นจิก

พระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับใต้ต้นจิก เวลานั้นฝนตกมาตลอด 7 วัน พญานาค ชื่อ มุจลินทร์ ได้มา ขดกายรอบพระพุทธองค์ 7 รอบ แล้วแผ่พังพานปกป้องพระพุทธองค์ให้พ้นจากลมฝนตลอด 7 วัน

8. ต้นเกต

พระพุทธเจ้าเสด็จจากต้นจิกมาประทับ ณ ใต้ต้นเกต มีนายพานิชสองพี่น้องชื่อ ตบุสสะกับภัลลิกะ มาถวายข้าวสัตตุก่อนสัตตุผง พระพุทธองค์ทรงรับ แล้วประทานเส้นเกศา 8 เส้น แก่นายพานิช ทั้งสอง ซึ่งจัดเป็นปฐมอุบาสกในพุทธศาสนา

9. ไม้จันทน์แดง

ครั้งหนึ่งมีเศรษฐีผู้หนึ่งได้ปู้ไม้จันทน์แดงอันวิเศษ จึงให้ช่างกลึงเป็นรูปบาตร แล้วแขวนไว้ปลายไม้ ฝั่สูง 60 ศอก ประกาศให้บาตรนั้นแก่ผู้เป็นพระอรหันต์ ที่สามารถเหาะขึ้นไปปลดเอาได้ บุรณกัศสปะ ครุของพวกเดียรถีย์ ก็อุตสาหะเหาะขึ้นไปจะเอาบาตรแต่ก็เอาไม่ได้ จนวันที่ 7 พระโมคคัลลานะ และพระบิณโฑลภารทวาชเถระมาเห็นครุของพวกเดียรถีย์ที่อวดอ้างว่าเป็นพระอรหันต์ แต่ไม่อาจ นำบาตรลงมาได้ พระโมคคัลลานะอนุญาตให้พระบิณโฑลภารทวาชเถระกระทำปาฏิหาริย์เหาะไป เอาบาตรลงมาได้ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบก็โปรดให้ทำลายบาตรนั้นลงเป็นจุนแจกให้พระสงฆ์นำไปบดทำเป็นยา แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามพระสาวกกระทำปาฏิหาริย์

10. ต้นมะม่วง

ในพุทธประวัติ มีกล่าวถึงสวนมะม่วงไว้หลายแห่ง เช่น

- 10.1 พระพุทธเจ้าทรงปรารภกับพระอชาตศัตรู ตรัสถึงผลแห่งความเป็นสมณ พระเจ้าอชาตศัตรู ทรงเลื่อมใส ขอถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ทรงขอขมาโทษในการปลงพระชนม์พระราชบิดา พระพุทธองค์ทรงรับ แล้วตรัสว่า “ผู้ใดเห็นโทษโดยความเป็นโทษ แล้วทำคืนถึงพร้อม ด้วยความระวัง นั่นคือความเจริญในวินัยของพระอริยะ”

- 10.2 สมัยที่พระพุทธเจ้าประทับ ณ สวนมะม่วง พระพุทธองค์ตรัสแก่ พระอานนท์และ พระจุนทะว่า “ศาสดาไม่ดี หลักธรรมไม่ดี สาวกไม่ดี เป็นที่น่าติเตียน ผู้ปฏิบัติตามย่อม ประสบผลที่มีโช่บุญเป็นอันมาก ศาสดาดี หลักธรรมดี สาวกเข้าในอรรถและธรรมดี เป็นที่น่าสรรเสริญ ผู้ปฏิบัติตามย่อม ได้รับผลที่เป็นบุญเป็นกุศลเป็นอันมาก
- 10.3 สมัยเมื่อพระพุทธเจ้าประทับ ณ ป่ามะม่วงของเศรษฐีชายผ้าใกล้เมืองนาลันทาได้มีอุบาสี คฤหบดีเข้าไปทูลถาม เรื่องการทำบาปทางกาย วาจา และใจ ว่าทางใดที่โทษมากกว่า พระพุทธองค์ ตรัสตอบว่า “ การทำบาปทางใจมีโทษมากกว่า และทรงแสดงอนุบุพพิกถา อริยสัจ 4 แก่อุบาสีคฤหบดีจนได้ดวงตาเห็นธรรม และขอบวชในพระพุทธศาสนา”
- 10.4 พระพุทธองค์เสด็จไปสวนมะม่วงที่พระราหูลพอกอยู่ ประทับนั่งล้างพระบาทแล้วเหลือน้ำล้างพระบาทไว้หนึ่งน้อยหนึ่ง ตรัสเปรียบว่า “ผู้ใดไม่มีความละอายในการพูดบด ทิ้ง ๆ รู้ ความเป็นสมณะของผู้ที่ย่อมเป็นของเหลือน้อย เหมือนน้ำที่เหลือในภาชนะนี้”
- 10.5 สมัยเมื่อพระพุทธเจ้า ประทับ ณ ป่ามะม่วงของพระเจ้ามณฑล ใกล้กรุงมิตติลา ณ ที่นั้น ทรงทำอาการแยมให้ปรากฏ พระอานนท์ทูลถามถึงเหตุนี้ จึงตรัสว่า “ในอดีตกรุงมิตติลา เคยเป็น นครที่รุ่งเรืองมาก พระราชาพระนามว่ามณฑล ทรงปกครองด้วยธรรม ทรงตั้ง อยู่ในธรรม ทรงจำศีลอุโบสถ และเสด็จออกบวช เมื่อช่างกลบเดือนพระองค์ว่า เส้นพระ เกษาหงอกแล้ว”
- 10.6 สมัยเมื่อพระพุทธเจ้าประทับ ณ ป่ามะม่วงใกล้หมู่บ้านปัจฉกกับปะ พระพุทธองค์ตรัส ตอบสถามถามพที่เข้าเฝ้าทูลถามถึงความเป็นพราหมณ์ของพระองค์ว่า “สมณพราหมณ์นั้น มีแตกต่างกัน คือ เป็นพราหมณ์พวกที่พึงสืบ ๆ กันมากก็มี เช่น พราหมณ์ที่รู้ไตรเวท เป็นพวกที่ปฏิญาณว่าถึงเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ด้วยเหตุสักว่า ความเชื่อก็มีเช่นพวก นักคิดนักเดา พวกที่รู้แจ้ง ในธรรมด้วยตนเองก็มี พระองค์อยู่ในพวกหลังนี้”

11. ต้นตาลและต้นไม้

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว เสด็จจาริกไปเพื่อประกาศพระศาสนาในพรรษาที่สอง ได้เสด็จไป ประทับ ณ สวนตาลหนุ่มใกล้นครราชคฤห์ เพื่อเทศนาโปรดพระเจ้าพิมพิสาร ในการเสด็จครั้งนี้ พระเจ้าพิมพิสารได้ดวงตาเห็นธรรมและได้กราบทูลอาราธนาพระพุทธองค์ พร้อมพระสาวกเสด็จ ไปฉันภัตตาหารในพระราชวังในวันรุ่งขึ้น แล้วทรงถวายเวฬุวันหรือสวนไผ่ ซึ่งมีเสนาสนะอยู่แล้ว แก่พระสงฆ์ ซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน พระพุทธเจ้าทรงรับแล้วเสด็จไปประทับ จึงเรียกกันใหม่ว่า “เวฬุวันาราม” หรืออารามไผ่ ซึ่งเป็นวัดแรกในพุทธศาสนา และต่อมาเมื่อพระสาวก 1250 รูป ได้มาเฝ้าพระพุทธเจ้า โดยมีได้นัดหมายล่วงหน้าในวันเพ็ญเดือนสามพระพุทธเจ้า จึงได้ประชุมพระสงฆ์ เพื่อประกาศหลักสามประการของพุทธศาสนา ที่เรียกว่า “โอวาทปาติโมกข์” ณ เวฬุวันารามแห่งนี้

12. ต้นฝ้าย

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงส่งพระอรหันต์ 60 รูปแรกไปโปรดเวไนยสัตว์แล้ว พระองค์เสด็จสู่อุรุเวลา ประเทศ ครั้งเสด็จมาถึงไร่ฝ้าย ทรงหยุดยั้งรุกขมุขไต้ร่มต้นฝ้ายต้นหนึ่ง

13. ต้นกุ่มบก

ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จไปชักผ้าบังสุกุล ซึ่งท่อนศพนางปุณณทาสี ในป่าช้าผีดิบ นำมาซักแล้วจะตากผ้าบังสุกุลจีวรที่ใดดี ลำดับนั้น พุทฺธกะเวดาซึ่งสถิตย์อยู่ ณ ต้นกุ่มบก ได้น้อมกิ่งไม้กุ่มบกให้ห้อยลงมา ตากจีวรได้

14. ต้นอ้อย

ครั้งหนึ่ง พราหมณ์เวลัฏฐกัจจนะ ได้นำขบวนเกวียนซึ่งบรรทุกหม้องบน้ำอ้อยประมาณ 500 เล่ม จากกรุงราชคฤห์ไปยังอันธกวินทชนบท ได้พบพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์หมู่ใหญ่เกิดศรัทธา จึงแจ้งความประสงค์ที่จะถวายบน้ำอ้อย พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต โดยมีพุทธดำรัสว่า “ดูก่อนกัจจนะ ถ้าเช่นนั้นเธอจงถวายบน้ำอ้อยแก่พระภิกษุทั้งหลายจนพอแก่ความต้องการ”

15. ต้นประดู๋ลาย

ครั้งเมื่อพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสาวก เสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ เพื่อโปรดพระพุทธบิดา ประทับ ณ นิโครธารามมหาวิหาร ทรงแสดงพระธรรมเทศนาโปรดพระเจ้าสุทโธทนะและพระประยูรญาติ ทรงโปรดให้พระนันทและพระราหุลบรรพชา แล้วนำทรงพระนันทและพระราหุลพร้อมด้วยพระสาวก มุ่งสู่กรุงราชคฤห์ ประทับ ณ ป่าประดู๋ลาย

16. ต้นสะเดา

ในพรรษาที่ 11 พระพุทธเจ้าจำพรรษาภายใต้ร่มไม้ปจิมมันทพุกษ ไม้สะเดา อันเป็นรุกข์พิมานของนกพรุยกษ ไกลันครเวรัญชรา

17. ต้นสีเสียด

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วได้ 8 พรรษา ได้เสด็จไปประทับ ณ เกสกลาวัน ไม้สีเสียดใกล้ดงสุนารศิริ ในภัคคราช

18. ต้นตะเคียน

ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้ากระทำยมกปาฏิหาริย์ ณ เมืองสาวัตถี ฝ่ายเดียรฉาย จะแข่งกับพระพุทธองค์ โดยเตรียมกระทำมณฑล มีเสาไม้ตะเคียน มุงหลังคาด้วยดอกนิลอุบล อีกตอนหนึ่งในพุทธประวัติกล่าวว่า สิริคุตต์หลอกให้พวกนิครนถ์ อาจารย์ของครทพินันต์ตกลงในหลุมอุจจาระ ครทพินันต์คิดจะแก้แค้นสิริคุตต์ โดยกระทำต่อพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นอาจารย์ของสิริคุตต์ โดยหลอกให้พระพุทธเจ้าตกลงในหลุมเพลิง ซึ่งสมด้วยไม้ตะเคียน เมื่อพระพุทธเจ้าเหยียบลงในหลุมเพลิง ก็มีดอกบัวมารองรับ พระบาทพระพุทธเจ้าไม่ได้รับอันตราย

19. ดอกมณฑา

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว มัลลกษัตริย์อัญเชิญพระบรมศพไปถวายพระเพลิง ขณะนั้นพระมหากัสสปะเถระพร้อมด้วยบริวาร 500 รูป เดินทางจากเมืองปาวาจะไปเมืองกุสินารา เพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ระหว่างทางได้พบอาชีวกปริพาชก ถีอดอกมณฑาเอาเสียบไม้กั้นต่างคันร่ม

เดินทางสวนมา พระมหากัสสปะเห็นดอกมณฑาแล้วเกิดปริวิตกว่า พระพุทธเจ้าคงจะเสด็จ
สู่ปรินิพพานแล้ว จึงยกกรธัญลีเหือเคียรเกล้า แล้วถามอาชีวกนั้น ก็ทราบที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน
แล้วได้ 7 วัน พระมหากัสสปะ จึงรีบเดินทางต่อไปยังเมืองกุสินารา

สรุปว่า

วัดในพระพุทธศาสนา เป็นที่ประดิษฐานพระรัตนตรัย สิ่งก่อสร้างภายในวัด และสิ่งของภายในวัด เป็นมรดกทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และโบราณคดีของชาติ การประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์หรือของอุบาสกต่อพระรัตนตรัย เป็นวัฒนธรรมทางจารีตประเพณีของชาติ เป็นมรดกอีกอย่างหนึ่งสำหรับเยาวชนในชาติ สมควรที่ผู้ใหญ่จะต้องเป็นต้นแบบปฏิบัติ และปลูกฝังให้เด็ก ๆ ได้มีโอกาสร่วมพิธีการ และฝึกปฏิบัติบ้าง ในโอกาสหรือเทศกาลต่าง ๆ เพื่อจะได้คุ้นเคยเสียตั้งแต่ยังเยาว์ จะได้ดำรงต้นแบบไว้ในอนาคต จารีตประเพณีของชาวพุทธ มีมากมาย แตกต่างกันไปบ้างตามภูมิศาสตร์ เฉพาะที่อนุชนควรจะรู้จักและปฏิบัติตนได้เหมาะสม กับกาลและเทศะ ได้แก่การกราบพระ การกราบบุคคลธรรมดา การตักบาตร การประเคน ภัตตาหาร การถวายปัจจัยไทยธรรม การรับพรพระ การรับการประพรมน้ำพระพุทธมนต์ การฟังพระธรรมเทศนา การสวดมนต์ การนั่งสมาธิ การเวียนเทียน การอาราธนาศีล การอาราธนาธรรม การสำรวมตน เมื่อเข้าไปในเขตวัด การรู้จักเขตอภัยทาน การสร่งน้ำพระ ในเทศกาลสงกรานต์ การก่อพระเจดีย์ทราย การตักบาตรเทโว การเทศน์มหาชาติ การลอยกระทง เป็นต้น

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม